

Національна академія наук України
Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника
Науково-дослідний центр періодики

УКРАЇНСЬКА ПЕРІОДИКА: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

**Доповіді та повідомлення
дев'ятої Всеукраїнської
науково-теоретичної конференції,
Львів, 28—29 жовтня 2005 р.**

За редакцією М. М. Романюка

Алла АТАМАНЕНКО, Мар'яна ХІМКА
(м. Острог)

«ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ВІЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК»
(1946—1948 рр.)

1945 р. у Німеччині українські вчені, що перебували в т. зв. DP-таборах, створили Українську Вільну Академію Наук під керівництвом відомого історика Дмитра Івановича Дорошенка. З січня 1946 р. для інформування членів, що перебували в таборах поселенців в Аутсбурзі, Ашафенбурзі, Регенсбурзі, Міттенвальді, Новому Ульмі, Штутгарті, Берхтесгадені та Мюнхені, почали видавати «Бюлетень Української Вільної Академії Наук», а з липня 1946 р. до 1948 р. включно — ще одне видання — «Літопис Української Вільної Академії Наук», на сторінках якого подавалася поточна інформація про створення наукових груп, проведення наукових конференцій тощо. Редакція підкреслювала, що видання є друкованим органом Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині, отож містить звітні матеріали УВАН, оскільки Академія була підзвітна цьому комітету (1947. — Ч. 4). Окрім того, в «Літописі УВАН» великого значення надавалося інформації про створення наукових установ, що проводили свою діяльність одночасно з УВАН [1]. Видавався «Літопис УВАН» мімеографічним (цикло-стильовим) способом, як і «Бюлетень УВАН», — на правах рукопису, з періодичністю у середньому раз на два місяці. Кожен випуск друкувався у кількості 100 примірників, і в кінці кожного числа вказувалося місце видання або за чийм сприянням було випущене те

чи інше число. Редактором «Літопису УВАН» був засновник Музею-Архіву УВАН, відомий український дослідник і архівіст Володимир Міяковський.

У праці досліджувався комплект «Літопису УВАН», переданий з архіву УВАН у США Інституту дослідження української діаспори Національного університету «Острозька академія». Офіційно вважається, що вийшло 13 чисел «Літопису»: 9 — в Німеччині, а починаючи з 10-го числа — в Канаді. В архіві УВАН у США сьогодні зберігається 8 чисел «Літопису УВАН», виданого в Німеччині, і нам ще не вдалося знайти відсутнє число. На основі датування та змісту окремих чисел видання припускаємо, що число, яке сьогодні відоме як третє, є, по суті, дев'ятим, отже, необхідно віднайти власне третє число. Можливо, зі знаходженням відсутнього примірника в інших архівосховищах проблему вдасться розв'язати. Ми пропонуємо огляд «Літопису УВАН», вважаючи третє число — дев'ятим, а власне третє число — відсутнім.

Перші три числа заповнені узагальнюючими публікаціями, в них систематизовано ту інформацію, яка раніше подавалася у «Бюлетені УВАН». Перше число «Літопису УВАН» за липень 1946 р. подає статтю «Українська Вільна Академія Наук в перше півріччя її існування», що містить огляд праці УВАН за перше півріччя її існування. У ньому опубліковано також текст «Положення про УВАН зі змінами», затвердженими на спільному зібранні керівних членів груп УВАН від 25 квітня 1946 р. Друге число (листопад 1946 р.) розпочинається статтею про діяльність УВАН, яка включає звіт про роботу окремих груп, список конференцій за 1946 р. та список 95 доповідей на наукових конференціях за той же рік. Четверте число (березень 1947 р.) є важливим джерелом до вивчення наукових установ на еміграції протягом 1945—1946 рр., включаючи звіти наукових установ і організацій за ці ж роки. В 5-му числі (квітень 1947 р.) інформується про переорієнтацію видань УВАН, і «Літопис УВАН» перебирає головну роль — публікатора звітних матеріалів, а «Бюлетень УВАН» повинен містити автоконспекти виголошених на наукових конференціях доповідей (періодичність — 4 рази на рік) (1947. — Ч. 5). Починаючи з цього числа і до останнього на сторінках «Літопису УВАН», крім інформації про її поточну діяльність, друкувалися повідомлення про відносини між УВАН та відновленим 30 березня 1947 р. у Мюнхені Науковим товариством

У звітних матеріалах, опублікованих у «Літописі УВАН», зазначено, що наприкінці 1946 р. функціонувало 12 наукових груп УВАН, які об'єднували 86 дійсних членів академії. Деякі групи, наприклад, групи «Передісторії», історії, літератури, мистецтвознавства, об'єднали всіх без винятку науковців цих фахів, що перебували в еміграції, незалежно від місця їхнього поселення (Там само). Тут подано й перелік наукових конференцій, проведених групами. На всіх конференціях було вислухано 127 доповідей. Конференції відбувалися і 1947 р., але не так активно, як 1946 р. Так, 2—3 травня у м. Ділінгені під час етнографічної виставки відбулася перша конференція етнографічної групи, яка утворилася 10 листопада 1946 р. Вона повністю присвячувалася українському фольклору і етнографії (1947. — Ч. 5). У цей же період тут відбулася друга наукова конференція орієнталістичної групи УВАН.

22—23 червня 1947 р. у таборі Міттенвальд відбулася наукова конференція груп «Історії та теорії літератури» і «Мовознавства», присвячена пам'яті Василя Сімовича. Зі спогадами про В. Сімовича виступили В. Дорошенко, Л. Білецький, В. Лев, В. Панейко, М. Пшепюрська, Ю. Шерех, Я. Рудницький, було виголошено низку доповідей (1947. — Ч. 6).

У липні 1947 р. було скликано наукову конференцію історичної групи УВАН на тему «Україна і Захід — культурні і політичні взаємини». Прозвучали доповіді Бориса Крупницького «Історичні основи європеїзації України», Наталії Полонської-Василенко «Україна і Захід в XI—XII ст.», Олександра Оглоблина «Гетьманська Україна і Захід», Домета Олячина «Українські студенти на Західних Університетах XVII—XVIII ст.», Володимира Мацяка «Галичина і Захід», Петра Курінного «Готи, анти і сармати в світлі археології».

Також на подання історичної групи УВАН Бюро президії затвердило внесений О. Оглоблиним проект реорганізації Археографічної Комісії УВАН з тим, що з моменту запровадження Статуту УВАН її було перетворено на Археографічний Інститут (1947. — Ч. 7).

На нараді шляхом голосування для створення Сеньйорату УВАН було обрано 9 дійсних членів, яким присвоїли звання «заслужений дійсний член» — Д. Дорошенка, Л. Білецького, В. Щербаківського, П. Курінного, В. Кубійовича, В. Петрова, Д. Чижевського, М. Встухова і П. Герасименка. Перший склад Сеньйорату був за-

тверджений відділом освіти і культури ЦПУЕ, а надалі УВАН мала самостійні права щодо призначення «заслужених дійсних членів».

Для створення фінансової бази академічного видавництва з ініціативи громадськості було засновано Товариство Прихильників УВАН, яке провело організаційні збори 22 липня 1947 р. в Аугсбурзі. Товариство обрало управу з головою Василем Мудрим та представником УВАН Петром Курінним у її складі (1948. — Ч. 3).

У «Літописі УВАН» відзначається, що раз на рік, у березні, проводиться Шевченківська конференція, спільна для всіх груп, присвячена творчості Кобзаря. Перша конференція відбулася 24—25 квітня 1946 р., а наступна — 28 березня 1947 р. Під час цієї конференції пройшла нарада керівних членів УВАН, на якій обговорювалися питання переобрання президента УВАН Д. Дорошенка ще на один рік (1947. — Ч. 5). Також розглядалися різні питання (від'їзд президента до Канади, створення Президіального бюро для керування справами Академії, обрання голови Президіального бюро (обрано Леоніда Білецького), головного редактора всіх академічних видань (обрано Петра Курінного) (1947. — Ч. 7). На трьох перших засіданнях Президіального бюро розглядався проект статуту УВАН, представлений головою Л. Білецьким. Він розглядався також на конференції групи «Перед- та ранньої історії» УВАН в Ашафенбурзі 17 і 18 серпня 1947 р.

Починаючи з 1947 р. на еміграції, окрім УВАН, розвивалася ще одна установа — Наукове товариство ім. Шевченка, відновлене 30 березня 1947 р. на зборах членів у Мюнхені. Очолив НТШ Іван Раковський — останній голова, обраний 1939 р. Оскільки в УВАН були такі члени, що водночас перебували членами УВАН і НТШ, то відновлення Товариства певною мірою стало справою і Академії. Редакція «Літопису УВАН» подає конфлікт, що виник між двома установами, через призму «бачення» УВАН. Обидві організації прагнули залучити науковців до свого кола. Президіальне бюро УВАН налаштовувало своїх членів на зборах НТШ діяти в напрямі об'єднання наукових сил в єдину наукову організацію на еміграції. На цьому наголошувалося і в привітанні УВАН Ініціативній групі з відновлення НТШ (1947. — Ч. 5).

Щоб об'єднати дві наукові установи, Президія УВАН під час з'їзду в Новому Ульмі запропонувала влаштувати 28 липня 1947 р. спільну соборницьку наукову конференцію на тему «Київ—Львів»,

присвячену Володимиру Святому, але Відділ НТШ відхилив цю пропозицію, подальші спроби ділового об'єднання в формі спільних конференцій також, за інформацією УВАН, відхилялися НТШ (1948. — Ч. 8).

Переломний момент у взаєминах настав 16 вересня 1947 р., коли відбулася зустріч президій цих установ у Міттенвальді, на якій дійшли висновку, що об'єднання українських наукових сил для розвитку науки на еміграції на сучасному етапі дуже потрібне, отже необхідно продовжувати переговори. Однак в американській пресі з'явилася стаття, в якій повідомлялося про відновлення діяльності НТШ і подавалася негативна інформація про УВАН. Як підтвердження цього в «Літописі» було опубліковано лист від 6 серпня 1947 р. Відділу НТШ до Президії УВАН, що містить некоректні відгуки про УВАН. Отже, між найбільшими науковими організаціями точилася постійна боротьба за право стати об'єднувальним центром, біля якого зібралися б потужні наукові сили.

Плануючи розширити діяльність УВАН, керівництво Академії вирішило замінити «Тимчасове Положення» розгалуженим статутом. Поклавши в основу історичні статuti Всеукраїнської Академії Наук в Києві та Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, Президіальне бюро УВАН розробило статут, що передбачав нові форми діяльності Академії як найвищої наукової установи на еміграції (1947. — Ч. 7). 10 вересня 1947 р. на засіданні Президіального бюро було остаточно оформлено статут з урахуванням всіх надісланих зауважень та пропозицій і заключення юридичного відділу ЦТУЕ.

1948 р. відбулися зміни в складі керівництва Академії. У цей час почався від'їзд багатьох українських науковців за океан, і видання «Літопису УВАН» припинилося. Незважаючи на незначну кількість чисел, це видання є важливим історичним джерелом до історії українського наукового життя і заслуговує на публікацію, яку незабаром буде здійснено Інститутом дослідження української діаспори Національного університету «Острозька академія» та Українською Вільною Академією Наук у США.

1. *Атаманенко А.* Літопис Української Вільної Академії Наук про наукові установи // Український історик. — 2001. — Т. XXXVIII. — С. 178—194.
2. *Плющ В.* Короткий нарис історії Української Вільної Академії Наук у Німеччині // Українські Наукові Вісті. Інформаційно-науковий Бюлетень Української Вільної Академії Наук в Німеччині. — 1970—1971. — Ч. 1—2. — С. 11.